

И. К. Киконина. – М.: Атомиздат, 1976. – 1008 с. 19. Бекеши Г. Механические свойства уха. [Текст] / Г. Бекеши, В. А. Розенблит. В кн. Экспериментальная психология (том 2). – М.: Издательство иностранной литературы, 1963. – 1035 с. 20. Журавлев В. Н. Анализ влияния частоты дискретизации на точность цифровой обработки речевых сигналов в системах биометрической идентификации [Текст] / В.Н.Журавлев. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2005. – № 10. – С. 51–57. 21. Ландау Л. Д. Теоретическая физика: Учебное пособие. В 10т. Т VI Гидродинамика. 3-е изд., перераб. [Текст] / Л. Д. Ландау, Е. М. Лифшиц. – М.: Наука, Гл. ред. физ-мат. лит. 1986. – 736 с. 22. Дружинин Г. А. Нелинейная акустика: Конспект лекций 1998–2001 гг. [Текст] / Кафедра радиофизики физич. ф-та СПбГУ; ред. А. Ю. Елисеев; СПб.: Физич. фак-т СПбГУ, 2002. [Электрон. ресурс] Режим доступа: <http://www.phys.spbu.ru>, свободный. Название с экрана.. 23. Журавлев В. Н. Анализ параметров модуляции информационных сверхнизкочастотных составляющих (кинем) речевого сигнала [Текст] / В. Н. Журавлев, А. Е. Архипов, И. В. Жуковицкий. Вестник Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта. Днепропетровск, – 2007. – № 12. – С. 235 – 238. 24. Белоцерковский С. М. Моделирование круглой турбулентной струи методом дискретных вихрей [Текст] / С.М.Белоцерковский, А. С. Гиневский, Н. В. Хлапов. ДАН. 1995. Т. 345, № 4. С. 479 – 482. 25. Алексеенко С. В. Введение в теорию концентрированных вихрей [Текст] / С. В. Алексеенко, П. А. Куйбин, В. Н. Окулов. – Новосибирск, Институт теплофизики СО РАН, 2003. – 504 с. 26. Электрические измерения неэлектрических величин [Текст] / А. М. Туричин и др. изд. 5-е, перераб. и доп.– Л.: «Энергия», 1975. – 576 с. 27. Журавлев В. Н. Анализ гипотезы фазовой чувствительности слухового рецептора [Текст] / В. Н. Журавлев, А. Е. Архипов. Міжнародна наукова конференція «Інтелектуальні системи прийняття рішень та прикладні аспекти інформаційних технологій». – Євпаторія, – 2007. – С. 133 – 135. 28. Гаряев П. П. Волновой генетический код [Текст] / П.П.Гаряев – М.: ИЗДАТЦЕНТР 1997. – 108 с. ISBN 5-7816-0022-1. 29. Белоцерковский О. М., Опарин А. М. Численный эксперимент в турбулентности. От порядка к хаосу [Текст] / О. М. Белоцерковский, А. М. Опарин. Изд. 2–е, доп. – М.: Наука, 2000. – 223 с.

УДК 631.15:006.83

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ПОБУДОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПАКЕТУ НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ

Ніна Полякова, Ірина Лазько*

СВ ПДЮіДН СНУ імені Володимира Даля, *ДП «ІАП»

Анотація: Розроблено та обґрунтовано систему принципів, додержання яких дозволить з урахуванням проведеної кваліметричної оцінки формувати раціональний пакет нормативної документації системи управління якістю науково-дослідних установ.

Summary: Developed and proved are principles which will allow to form a rational package of the normative documentation for the quality management system of the research organisations taking into account carried-out qualimetric estimations.

Ключові слова: Нормативна документація, система принципів, система управління якістю, науково-дослідна установа, кваліметрична оцінка.

І Вступ

Практичний досвід роботи науково-дослідних установ (НДУ) (наприклад, ДП «ІАП», ДП «Хіміотехнологія», ПП «РРЛ») та результати досліджень, які наведено у [1] доводять, що результативність науково-дослідних робіт (НДР) та системи управління якістю (СУЯ) значною мірою залежить від якості перебігу процесу документування. При цьому, в роботах [2 – 4] показано, що пакет нормативної документації СУЯ НДУ, побудований з різних її типів та видів, які відрізняються за структурою та складом, формується, як правило, на розсуд розробника. Такий пакет, на нашу думку, не слід вважати досконалим, тому, що він не сприяє результативності та ефективності СУЯ, бо ґрунтується на принципах, які не завжди об'єктивно та достовірно відбивають політику суб'єкту господарювання в досягненні встановленої мети.

Наявність цілого ряду недоліків та розходжень, виявлених при аналізуванні пакетів нормативної документації СУЯ НДУ, потреба вдосконалення текстової частини НД в напрямку викладання та змісту,

побудови та оформлення спонукає визначити та додержуватися відповідної системи принципів при побудові пакету нормативної документації СУЯ НДУ. Це дозволить істотно підвищити якість об'єктів стандартизації, значно спростить та зробить прозорою процедуру розробки та впровадження нормативної документації тощо.

II Аналіз досліджень і публікацій

Слід відзначити, що деякі принципи стандартизації давно відомі [5 – 8], та, на теперішній час регламентовані, зокрема, вимогами національної системи стандартизації [9, 10]. Але принципи побудови раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ із-за методологічної недосконалості потребують детального розгляду з точки зору визначення ступеню їх застосовності в умовах науково-дослідних установ.

За результатами одного з перших досліджень принципів стандартизації [6] виокремлено вісімнадцять з них. В зазначеній роботі принципи стандартизації поділено на три групи, без чіткого виокремлення загальної підстави, а саме: принципи, що відносяться до стандартизації (узагальнення існуючої практики, доцільна повнота змісту нормативної документації, комплексність стандартизації); принципи стандартизації, що впливають із специфіку машинобудування (стандартизація технологічних вимог, стандартизація деталей та вузлів незалежно від міцності та розмірів машин); загальнотехнічні принципи (конструктивна наступність, стандартизація показників повної та селективної взаємозамінності тощо). Як бачимо, запропоновані принципи розроблені виходячи з умов та потреб машинобудування, та спрямовані, переважно, на впорядкування діяльності з регламентування параметрів техніки, а не виробничих стосунків, – що має вагоме значення для НДР. Тому застосування запропонованих принципів потребує адаптації до умов НДУ.

В роботі [7] в більш загальному вигляді по зрівнянню з роботою [6], але також, як віддзеркалення умов промислових підприємств, описані сім принципів стандартизації. Проведений аналіз цих принципів довів, що вони не в повній мірі розкривають процес стандартизації в його багатоплановості категорій й сфери розповсюдження, та потребують вдосконалення з метою застосування в умовах НДУ. Так, наприклад, принцип «в стандартах повинні встановлюватися методи випробувань та вимірювальна апаратура» не являється всеохопним, та відноситься лише до стандартизації виробів, об'єктів метрології та кваліметрії; принцип «повинно бути забезпечено законодавче впровадження національних стандартів з урахуванням суспільних факторів та умов» не може мати статус самостійності, тому що по сутності конкретизує та розвиває принцип «повинен забезпечуватися порядок впровадження та додержання стандартів».

На думку автора [8], послідовність та характер етапів (робіт) процесу стандартизації – це критерій, який в значному ступені обумовлює місце та сутність принципів стандартизації в класифікаційному ряду. За таким критерієм автор виокремив одинадцять принципів: плановість, державне управління роботами зі стандартизації, багаторівневість стандартизації, системність (комплексність) стандартизації, принцип обмеження різноманітності, принцип погодженості (сумісності), оптимальність об'єктів стандартизації, доцільна повнота змісту стандартів, багатоваріантність цілого з мінімуму, обов'язковість (добровільність) стандартів, динамічність стандартів. Запропонована система принципів вміщує, зокрема, загальновідомі принципи стандартизації [5 – 8], та, за умови гармонізації з принципами національної системи стандартизації [9, 10] з урахуванням специфіки галузі, доповнення та корегування з принципами, на яких базується процесно-орієнтований стандарт [11], на нашу думку, може бути покладена в основу системи принципів, за якими доцільно формувати раціональний пакет нормативної документації СУЯ НДУ.

В роботах [5, 12] запропоновано загальні та конкретні принципи уніфікації та стандартизації, які дозволяють вирішувати дві задачі: *по-перше*, вдосконалення і впорядкування викладу та змісту стандартів, та, *по друге*, вдосконалення побудови та оформлення стандартів. До таких принципів, зокрема віднесено: створення загальної моделі побудови стандартів, застосування єдиної термінології, типізація і трафаретизація текстів, застосування єдиних правил побудови та оформлення стандартів. За результатами аналізування цих принципів, з метою подальшого застосування при побудові пакету нормативної документації СУЯ НДУ, зроблено такі висновки: 1) вирішенню наведених вище задач сприятиме додержання основних принципів стандартизації [10], зокрема, відповідність призначенню; сумісність; взаємозамінність; обмеження різноманітності; безпека; захист навколишнього природного середовища, захист довкілля; захист продукції, та додержання вимог [13]; 2) типізацію та трафаретизацію текстової частини НД доцільно проводити за допомогою гнучких модулів стандартів (ГМС), які, в загальному випадку мають постійну, змінну та альтернативну частини; 3) задачу вдосконалення побудови та оформлення НД СУЯ допоможе вирішити застосування електронного шаблону формування текстової частини НД; 4) викладання та зміст нормативної документації СУЯ НДУ повинні формалізувати принципи [11] та сприяти їх впровадженню; 5) додержаність принципу спадкоємності вимог НД СУЯ, за умови практичної їх корисності, дозволить накопичувати прогресивніший досвід роботи НДУ.

III Визначення мети дослідження

Оскільки із-за методологічного не вдосконалення та неповноти відображення практики діяльності НДУ, кожна з розглянутих при аналізуванні досліджень і публікацій систем принципів потребує доопрацювання з метою подальшого застосування в умовах науково-дослідних установ, необхідно розробити вдосконалену систему принципів побудови раціонального пакету НД СУЯ та апробувати її на практиці.

В зв'язку з цим, метою проведених досліджень була розробка системи наукових принципів, комплексне додержання яких дозволило б з урахуванням кваліметричної оцінки формувати раціональний пакет нормативної документації СУЯ НДУ у відповідності із вимогами [9 - 11, 13].

IV Виклад основного матеріалу дослідження

Система принципів побудови раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ запропонована як теоретичне узагальнення та основа практичної діяльності в цієї галузі таких установ, як ДП «ІАП», ДП «Хімітехнологія», ПП «РРЛ» (рис. 1).

Слід підкреслити, що при побудові пакету нормативної СУЯ НДУ запропоновані принципи можуть бути застосовані в різному ступені в залежності від конкретних умов функціонування суб'єкту господарювання.

В процесі досліджень пакети нормативної документації СУЯ ДП «ІАП», ДП «Хімітехнологія» та ПП «РРЛ» порівнювалися за ступенем додержаності семи загальних принципів національної системи стандартизації; за ступенем формалізації восьми принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 та сприянням пакетів НД досліджуваних установ їх впровадженню при функціонуванні СУЯ.

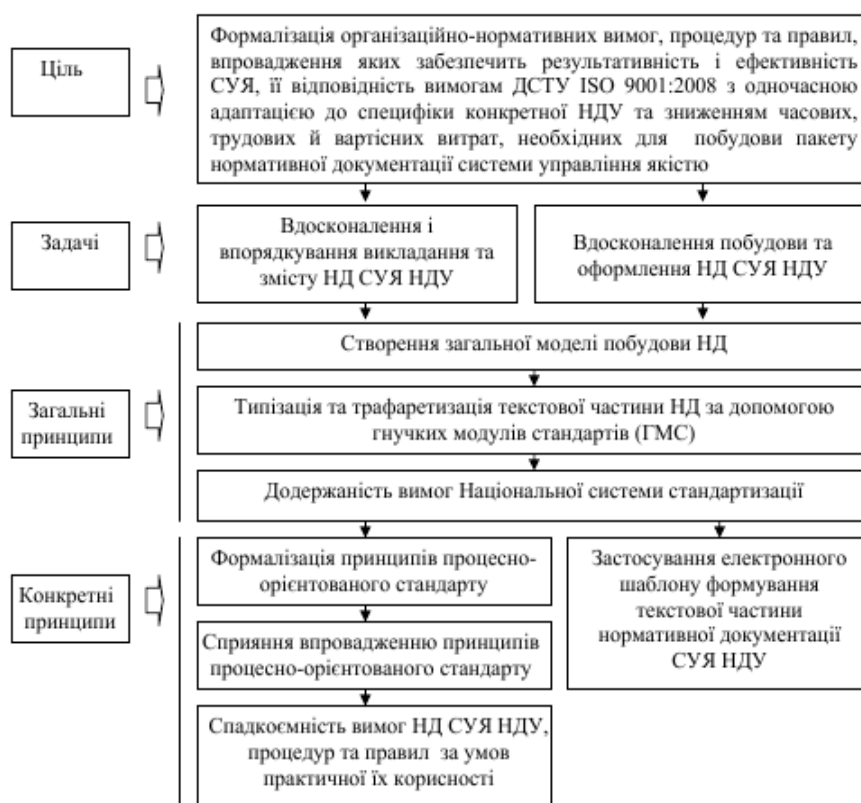

Рисунок 1 - Взаємозв'язок цілі, задач та принципів побудови раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ

Дослідження базувалися на застосуванні принципів процесно-орієнтованого стандарту [11], вимог національної системи стандартизації [9, 10, 13], методів ієрархії [14], декомпозиції, експертних оцінок, структурного аналізу.

На першому етапі дослідження, у відповідності із вимогами ДСТУ ISO 19011 [15], була сформована експертна група з 12 кваліфікованих фахівців ДП «ІАП», ДП «Хімітехнологія» та ПП «РРЛ»: представників служби якості, внутрішніх аудиторів, керівників підрозділів, уповноважених з СУЯ.

На другому етапі дослідження було розроблено механізм кваліметричної оцінки пакетів нормативної документації СУЯ досліджуваних установ та визначено відповідні критерії оцінки. Сутність розробленого механізму полягає в тому, що раціональний пакет НД СУЯ повинен формуватися із застосуванням принципів національної системи стандартизації, формалізувати принципи процесно-орієнтованого стандарту та сприяти їх впровадженню. Відмінною рисою розробленого механізму являється використання спеціальних математичних підходів, що дозволяють за результатами формалізованих експертних оцінок приймати рішення, пов'язані з додержанням обраних принципів при побудові раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ. За розробленим механізмом пакети НД СУЯ оцінювалися за такою схемою. По-перше, визначалася відповідність норм та вимог, які регламентовані в нормативній документації СУЯ досліджуваних НДУ принципам національної системи стандартизації: відповідність призначенню, сумісність, взаємозамінність, обмеження різноманітності, безпека, захист навколишнього природного середовища, захист довкілля, захист продукції (рис. 2). По-друге, визначався ступінь формалізації в нормативній документації СУЯ НДУ принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000: орієнтація на замовника, лідерство, залучення працівників, процесний підхід, системний підхід до управління, постійне поліпшення, прийняття рішень на підставі фактів, взаємовигідні стосунки з постачальниками (рис. 3). По-третє, визначався ступінь сприяння пакету НД СУЯ НДУ впровадженню принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 (рис. 4).

На третьому етапі дослідження, з метою ранжування виокремлених критеріїв була проведена оцінка векторів-пріоритетів, а також їх вагових коефіцієнтів. Оцінка проводилася експертним методом на основі вагових коефіцієнтів за 9-ти бальною шкалою [14].

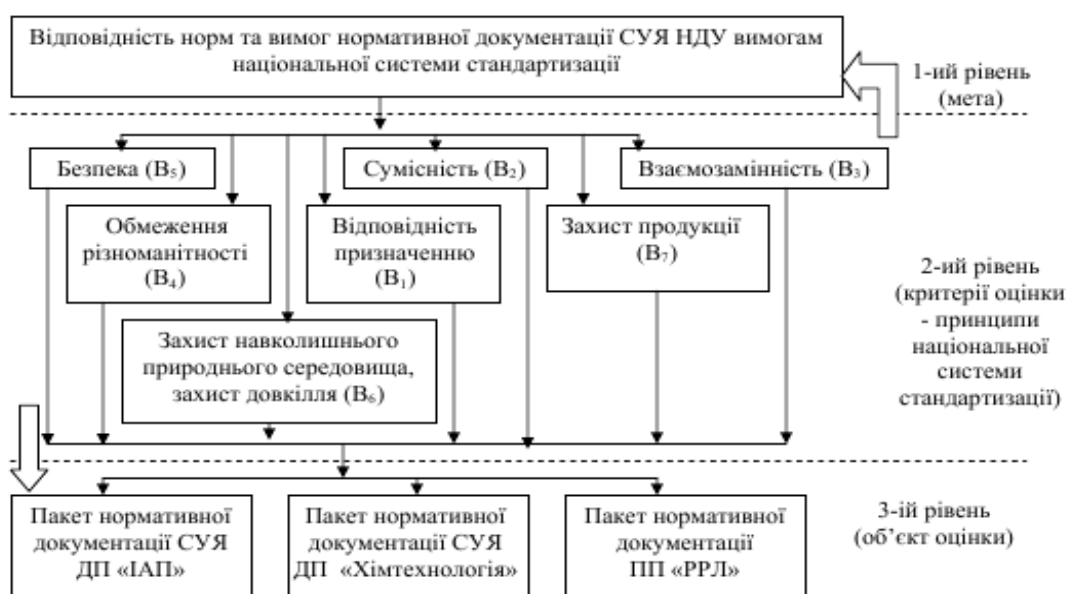

Рисунок 2 - Структурна схема механізму кваліметричної оцінки нормативної документації СУЯ НДУ на відповідність вимогам національної системи стандартизації

Такий підхід дозволив за рахунок використання компромісних рішень врахувати не інформативні параметри та підвищити точність визначень. Для розрахунку значення векторів-пріоритетів (X_i) сформованих матриць для кожного порівнюваного об'єкта ($n=3$) використовувалася залежність, що дозволяє врахувати значення вектора (a_i) і суму порядкових числових рішень матриці (k)

$$X_i = \frac{a_i}{k}, \quad (1)$$

$$a_i = \sqrt[n]{a_{n1} \times a_{n2} \times \dots \times a_{ni}}, \quad (2)$$

$$k = \sum_{i=1}^n \sqrt[n]{a_1 \times a_2 \times \dots \times a_n}, \quad (3)$$

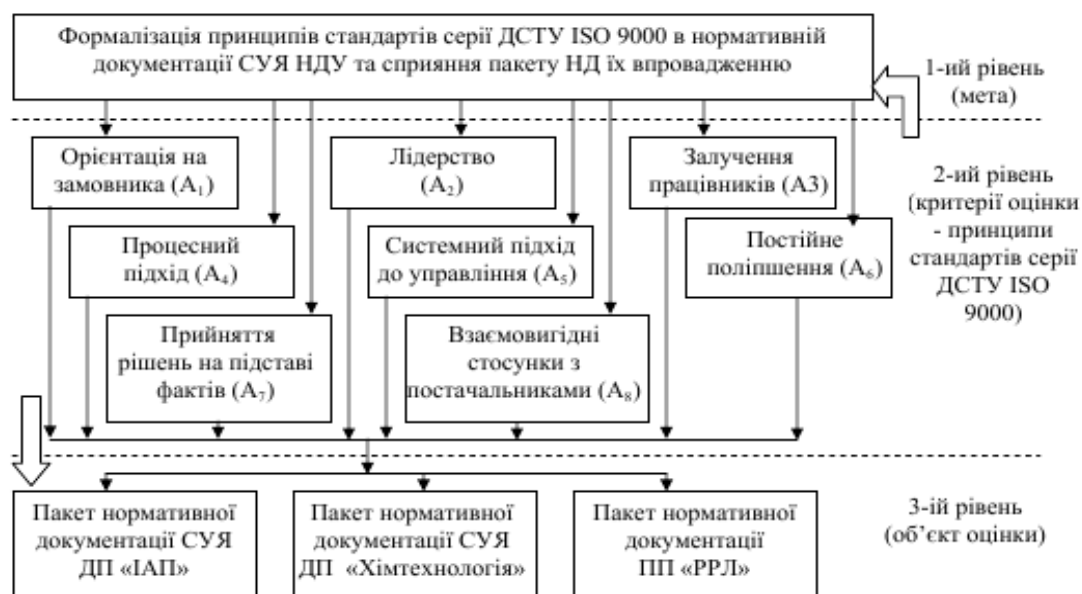

Рисунок 3 - Структурна схема механізму кваліметричної оцінки формалізації принципів стандартів серії DSTU ISO 9000 в нормативній документації СУЯ НДУ

Рисунок 4 - Структурна схема механізму кваліметричної оцінки сприяння пакету нормативної документації СУЯ НДУ впровадженню принципів стандартів серії DSTU ISO 9000

Оцінка точності та достовірності отриманих результатів була проведена при розрахунку величини індексу погодженості (I_s), випадкового індексу (S_i) та відношення погодженості (O_s). Відношення погодженості (O_s) розраховано з урахуванням головного власного значення матриці (λ_{\max}) та числа досліджуваних об'єктів ($n = 3$) за наступними формулами:

$$I_s = (\lambda_{\max} - n)/(n - 1), \quad (4)$$

$$O_s = I_s/S_i \quad (5)$$

де λ_{\max} – головне власне значення матриці суджень; n – число об'єктів. Відношення погодженості

$O_s \leq 0,1$ вважається прийнятним.

При цьому головне власне значення матриці суджень для випадку 3x3 при $a_{ij} = 1/a_{ji}$ обчислювалося за формулою [14]:

$$\lambda_{\max} = \sqrt[3]{\frac{a_{13}}{a_{12} \times a_{23}}} + \sqrt[3]{\frac{a_{12} \times a_{23}}{a_{13}}} + 1, \quad (6)$$

Протоколи розрахунків та результати числових значень зведені в табл. 1, табл. 2, табл. 3.

За даними табл. 1 принципи національної системи стандартизації, яких слід додержуватися при побудові пакету НД були проранжовані так: безпека ($X_5=0,166$), захист продукції ($X_7=0,156$), захист навколишнього природного середовища, захист довкілля ($X_6=0,154$), відповідність призначенню ($X_1=0,151$), сумісність ($X_2=0,138$), обмеження різноманітності ($X_4=0,122$), взаємозамінність ($X_3=0,111$). Таким чином, принципи, щодо захисту життя та здоров'я людини, захисту довкілля являються визначальними в процесі побудови раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ. При цьому слід підкреслити, що принципи відповідність призначенню, сумісність, обмеження різноманітності та взаємозамінність, як показують отримані розрахунки, це принципи, - додержання яких сприятиме впровадженню та затребуваності НД.

За даними табл. 2 зроблено висновок, що принцип стандартів серії ДСТУ ISO 9000 «процесний підхід» більше ніж інші принципи формалізується в нормативній документації СУЯ НДУ ($X_{a4}= 0,272$). Це пояснюється тим, що саме процеси СУЯ НДУ являються об'єктом формалізації у нормативній документації СУЯ НДУ. Менше ніж інші принципи формалізовано принцип «Лідерство» ($X_{a2}=0,02$). Це пояснюється тим, що само лідерство, а особливо лідерство в творчих процесах НДУ, носить не передбачуваний характер. Як доводить практичний досвід роботи, складно встановити в нормативній документації СУЯ НДУ критичні точки оцінки цього процесу, вхідні та вихідні дані, ресурси для його забезпеченості.

Таблиця 1 - Матриця попарних порівнянь принципів національної системи стандартизації нормативної документації СУЯ НДУ та їх кваліметрична оцінка

Критерії оцінки	Відповідність призначенню	Сумісність	Взаємозамінність	Обмеження різноманітності	Безпека	Захист навколишнього природного середовища, захист довкілля	Захист продукції	Вектор пріоритетів
Задоволеність								
Відповідність призначенню (B ₁)	1	5	7	5	1/7	1/5	1/5	X _{b1} = 0,151
Сумісність (B ₂)	1/5	1	5	3	1/7	1/5	1/5	X _{b2} = 0,138
Взаємозамінність (B ₃)	1/7	1/5	1	1/2	1/8	1/5	1/5	X _{b3} = 0,111
Обмеження різноманітності (B ₄)	1/5	1/3	2	1	1/7	1/5	1/5	X _{b4} = 0,122
Безпека (B ₅)	7	7	8	7	1	4	3	X _{b5} = 0,166
Захист навколишнього природного середовища (B ₆)	5	5	5	5	1/4	1	1/3	X _{b6} = 0,154
Захист довкілля, захист продукції (B ₇)	5	5	5	5	1/3	3	1	X _{b7} = 0,156

Таблиця 2 - Матриця попарних порівнянь ступеню формалізації принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 в нормативній документації СУЯ НДУ та їх кваліметрична оцінка

Критерії оцінки Задоволеність	Орієнтація на замовника	Лідерство	Залучення працівників	Процесний підхід	Системний підхід до управління	Постійне поліпшення	Прийняття рішень на підставі фактів	Взаємовигідні стосунки з постачальниками	Вектор пріоритетів
Орієнтація на замовника (A ₁)	1	7	5	1/4	1/3	3	1/4	1/2	X _{a1} = 0,102
Лідерство (A ₂)	1/7	1	1/6	1/7	1/5	1/2	1/5	1/5	X _{a2} = 0,02
Залучення працівників (A ₃)	5	6	1	1/2	1/2	4	3	2	X _{a3} = 0,179
Процесний підхід (A ₄)	4	7	2	1	2	5	3	3	X _{a4} = 0,272
Системний підхід до управління (A ₅)	3	5	2	1/2	1	4	1/3	1/3	X _{a5} = 0,119
Постійне поліпшення (A ₆)	1/3	2	1/4	1/5	1/4	1	1/3	1/3	X _{a6} = 0,039
Прийняття рішень на підставі фактів (A ₇)	4	5	1/3	1/3	3	3	1	2	X _{a7} = 0,148
Взаємовигідні стосунки з постачальниками (A ₈)	2	5	1/2	1/3	3	3	1/2	1	X _{a8} = 0,12

Таблиця 3 - Матриця попарних порівнянь ступеню сприяння пакету нормативної документації СУЯ НДУ впровадженню принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 та їх кваліметрична оцінка

Критерії оцінки Задоволеність	Орієнтація на замовника	Лідерство	Залучення працівників	Процесний підхід	Системний підхід до управління	Постійне поліпшення	Прийняття рішень на підставі фактів	Взаємовигідні стосунки з постачальниками	Вектор пріоритетів
Орієнтація на замовника (Б ₁)	1	6	1/3	1/6	1/5	1/3	1/7	1/2	X _{b1} = ,041
Лідерство (Б ₂)	1/5	1	1/5	1/7	1/7	1/5	1/6	1/5	X _{b2} = 0,019
Залучення працівників (Б ₃)	3	5	1	1/5	1/5	3	1/3	5	X _{b3} = 0,104
Процесний підхід (Б ₄)	6	7	1/3	1	1/5	1/3	1/3	3	X _{b4} = 0,09
Системний підхід до управління (Б ₅)	5	7	5	5	1	4	3	5	X _{b5} = 0,354
Постійне поліпшення (Б ₆)	3	5	1/3	3	1/4	1	1/3	3	X _{b6} = 0,107
Прийняття рішень на підставі фактів (Б ₇)	7	6	3	3	1/3	3	1	5	X _{b7} = 0,234
Взаємовигідні стосунки з постачальниками (Б ₈)	2	5	1/5	1/3	1/5	1/3	1/5	1	X _{b8} = 0,05

За даними табл. 3 критерії були проранжовані так: системний підхід до управління (X_{b5}=0,354), прийняття рішень на підставі фактів (X_{b7}=0,234), постійне поліпшення (X_{b6}=0,107), залучення працівників

($X_{63}=0,104$), процесний підхід ($X_{64}=0,09$), взаємовигідні стосунки з постачальниками ($X_{68}=0,05$), орієнтація на замовника ($X_{61}=0,041$), лідерство ($X_{62}=0,019$). За результатами розрахунків зроблено висновок, що раціональний пакет нормативної документації СУЯ НДУ повинен сприяти впровадженню принципів процесно-орієнтованих стандартів, при цьому системному підході до управління більш за все.

На четвертому етапі дослідження отримані розрахункові значення узагальнених пріоритетів і рівні їхнього розподілу (табл. 4, табл. 5, табл. 6).

Встановлення рівнів узагальнених пріоритетів проводилося за принципом синтезування (шляхом множення локального пріоритету на пріоритет відповідного критерію на вищому рівні). При цьому узагальнений пріоритет (L_n) визначався залежно від порядкового номеру об'єкта (n) по наступній залежності:

$$L_n = a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + \dots + a_nx_n, \quad (7)$$

Як бачимо, найбільший узагальнений пріоритет щодо відповідності принципам національної системи стандартизації одержав пакет нормативної документації СУЯ ДП «ІАП» ($L_{61}=0,466$). Пакети нормативних документів інших суб'єктів господарювання розподілено таким чином: ПП «РРЛ», ДП «Хімтехнологія». За ступенем формалізації принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 пакети нормативної документації проранжовані наступним чином: ДП «ІАП» ($L_{a1}=0,473$), ДП «Хімтехнологія» ($L_{a2}=0,256$), ПП «РРЛ» ($L_{a3}=0,22$). За ступенем сприяння впровадженню принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 пакети нормативної документації СУЯ проранжовані наступним чином: ДП «Хімтехнологія» ($L_{62}=0,363$), ДП «ІАП» ($L_{61}=0,357$), ПП «РРЛ» ($L_{63}=0,281$). Такий розподіл пакетів нормативної документації СУЯ досліджуваних установ обумовлений, на наш погляд, наступними факторами: сприяння вищого керівництва впровадженню СУЯ, кваліфікація розробників нормативної документації системи, ступінь «зрілості» системи в установах.

Результати проведеного дослідження доводять, що в процесі побудови пакету нормативної документації СУЯ НДУ слід дотримуватися принципів національної системи стандартизації, а принципам пов'язаним із безпекою, охороною навколишнього природного середовища слід приділяти особливу увагу. При цьому пакет нормативної документації СУЯ НДУ формалізує принципи стандартів серії ДСТУ ISO 9000 та формується таким чином, щоб сприяти впровадженню цих принципів.

Таблиця 4 - Результати узагальненого пріоритету принципів національної системи стандартизації й рівні їхнього розподілу у нормативній документації СУЯ НДУ

Об'єкти 2-го рівня	Значення локальних пріоритетів							Значення узагальнених пріоритетів та їх розподіл	
	Відповідність призначенню	Сумісність	Взаємозамінність	Обмеження різноманітності	Безпека	Захист навколишнього природного середовища, захист довкілля	Захист продукції	L _в	Рівні кількісної оцінки
	X _{в1} =0,151	X _{в2} =0,138	X _{в3} =0,111	X _{в4} =0,122	X _{в5} =0,166	X _{в6} =0,154	X _{в7} =0,156		
Пакет НД СУЯ ДП «ІАП»	0,531	0,137	0,722	0,595	0,614	0,196	0,528	L _{в1} =0,466	I
Пакет НД СУЯ ДП «Хімтехнологія»	0,332	0,238	0,205	0,128	0,117	0,493	0,140	L _{в2} =0,239	III
Пакет НД СУЯ ПП «РРЛ»	0,139	0,625	0,072	0,276	0,268	0,311	0,333	L _{в3} =0,293	II

Таблиця 5 - Результати узагальненого пріоритету ступеню формалізації принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 в нормативній документації СУЯ НДУ й рівні їхнього розподілу

Об'єкти 2-го рівня	Значення локальних пріоритетів								Значення узагальнених пріоритетів та їх розподіл	
	Орієнтація на замовника (A ₁)	Лідерство (A ₂)	Залучення працівників (A ₃)	Процесний підхід (A ₄)	Системний підхід до управління (A ₅)	Постійне поліпшення (A ₆)	Прийняття рішень на підставі фактів (A ₇)	Взаємовигідні стосун- ки з постачальниками (A ₈)	L _a	Рівні кількіс- ної оцінки
	X _{a1} = 0,102	X _{a2} = 0,02	X _{a3} = 0,179	X _{a4} = 0,272	X _{a5} = 0,119	X _{a6} = 0,039	X _{a7} = 0,148	X _{a8} = 0,12		
Пакет НД СУЯ ДП «ІАП»	0,547	0,494	0,539	0,614	0,349	0,493	0,163	0,493	L _{a1} = 0,473	I
Пакет НД СУЯ ДП «Хімітехнологія»	0,263	0,196	0,297	0,268	0,484	0,196	0,297	0,311	L _{a2} = 0,256	II
Пакет НД СУЯ ПП «РРЛ»	0,189	0,311	0,163	0,117	0,168	0,311	0,539	0,196	L _{a3} = 0,22	III

Таблиця 6 - Результати узагальненого пріоритету ступеню сприяння пакету нормативної документації СУЯ НДУ впровадженню принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 й рівні їхнього розподілу

Об'єкти 2-го рівня	Значення локальних пріоритетів								Значення узагальнених пріоритетів та їх розподіл	
	Орієнтація на замовника (B ₁)	Лідерство (B ₂)	Залучення працівників (B ₃)	Процесний підхід (B ₄)	Системний підхід до управління (B ₅)	Постійне поліпшення (B ₆)	Прийняття рішень на підставі фактів (B ₇)	Взаємовигідні стосун- ки з постачальниками (B ₈)	L _b	Рівні кількіс- ної оцінки
	X _{b1} = 0,041	X _{b2} = 0,019	X _{b3} = 0,104	X _{b4} = 0,09	X _{b5} = 0,354	X _{b6} = 0,107	X _{b7} = 0,234	X _{b8} = 0,05		
Пакет НД СУЯ ДП «ІАП»	0,311	0,494	0,625	0,584	0,311	0,493	0,122	0,493	L _{b1} = 0,357	II
Пакет НД СУЯ ДП «Хімітехнологія»	0,493	0,311	0,238	0,281	0,493	0,196	0,319	0,311	L _{b2} = 0,363	I
Пакет НД СУЯ ПП «РРЛ»	0,196	0,196	0,137	0,135	0,196	0,311	0,558	0,196	L _{b3} = 0,281	III

Як доводить аналіз фахових публікацій, побудова СУЯ у відповідності із вимогами процесно-орієнтованого стандарту здійснюється, як правило, на базі раніше діючої КС УЯП. Це стосується й НДУ, що

підтверджується практичним досвідом роботи деяких з них. Тобто додержується принцип спадкоємності СУЯ взагалі, та спадкоємності пакету НД СУЯ зокрема. Це доводять результати, отримані за *n*-тим етапом проведеного дослідження. На цьому етапі ступінь відповідності вимог нормативної документації КС УЯП ДП «Хімітехнологія» вимогам [11] визначалася експертним методом на основі вагових коефіцієнтів за 9-ти бальною шкалою [14]. Такий підхід дозволив проранжувати відповідність вимог документів КС УЯП досліджуваного пакету НД вимогам [11] та встановити чисельні значення відповідності. Результати проведеного співставлення, графічно відображені на «радіаційній» діаграмі [16], довели, що вимоги, встановлені в нормативній документації КС УЯП на 70...80 % відповідають вимогам, встановленим у [11]. При побудові діаграми по довжині кола відкладалися номери елементів ДСТУ ISO 9001:2008, а по радіусу – бальна оцінка (рис. 4).

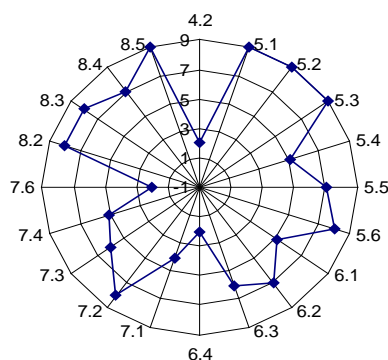

Рисунок 4 - «Радіаційна» діаграма оцінки ступеню відповідності вимог нормативної документації КС УЯП ДП «Хімітехнологія» вимогам [11]

Результати оцінки ступеню відповідності вимог досліджуваних пакетів документів КС УЯП вимогам [11] продемонстрували, що функціонуюча раніше КС УЯП не в повному ступеню відповідає вимогам процесно-орієнтованого стандарту та вимагає не формального адаптування нормативної документації, а її творчого доопрацювання за окремими елементами. При цьому найбільша співставленість вимог нормативної документації КС УЯП та елементів ДСТУ ISO 9001:2008 стосується управління документацією, виробничим середовищем, засобами моніторингу та вимірювальної техніки. Нормативна документація КС УЯП, яка регламентує вказане, може бути основою для розробки відповідних НД СУЯ. Але слід підкреслити, що такі елементи ДСТУ ISO 9001:2008, як зобов'язання керівництва, політика в галузі якості, постійне поліпшення, взагалі не встановлені в нормативній документації КС УЯП та потребують доопрацювання.

V Висновки

1. В ході проведеного дослідження було виокремлено та обгрунтовано доцільність застосування наступних принципів, за якими необхідно формувати раціональний пакет нормативної документації СУЯ НДУ. До таких принципів зокрема віднесено:

- додержаність вимог національної системи стандартизації. Додержання таких принципів, як відповідність призначенню, сумісність, обмеження різноманітності та взаємозамінність зробить пакет нормативної документації СУЯ НДУ затребуваним, дозволить досягти високого ступеню одноманітності викладу НД, вилучити можливість різночитання їх вимог, скоротить невиправдане розмаїття НД; ліквідує неузгодженості при розробці та впровадженні пакету; забезпечить прозорість і взаєморозуміння, можливість оцінки і перегляду НД СУЯ без порушення її цілісності. При цьому спрощується процес автоматизованої розробки НД та підвищується ефективність застосування пакету документів;

- формалізація принципів стандартів серії ДСТУ ISO 9000 та сприяння їх впровадженню забезпечить підвищення результативності та ефективності СУЯ НДУ;

- спадкоємність, тобто пакет нормативної документації СУЯ НДУ доцільно формувати на базі позитивних властивостей існуючої системи управління, що дозволяє зберігати спадкоємність накопичених знань НДУ, впроваджувати зміни з мінімальними вартісними та трудовими витратами.

2. Запропонована система принципів формування раціонального пакету нормативної документації СУЯ найбільш повна й адекватна практиці стандартизації НДУ, узагальнює цю практику та дозволяє поставити її на більш науково обгрунтовану основу.

3. Результативне проведення робіт з побудови раціонального пакету нормативної документації СУЯ НДУ вимагає додержання всієї системи встановлених принципів в комплексі. Невиконання хоча б одного з них веде до розгалуження процесу побудови.

Література: 1. Хімичева Г. І. *Процес документування в науково-дослідних установах: вплив на рівень результативності науково-дослідних робіт та системи управління якістю* / Г. І. Хімичева, С. Н. Лапач, І. В. Лазько // *Східно-Європейський журнал передових технологій*. – 2009. – № 6/3 (42). – с. 26 - 29. 2. Хімичева Г. *Нормативне та методичне забезпечення впровадження СУЯ науково-дослідних установ* / Г. Хімичева, І. Лазько // *Стандартизація, сертифікація, якість*. – 2009. – № 5. – с. 45 - 52. 3. Юзьків Я. М. *СУЯ у науково-дослідних установах: аспекти документування* / Я. М. Юзьків, І. В. Лазько // *Стандартизація, сертифікація, якість*. – 2006. – № 5. – с. 48 - 55. 4. Полякова Н. М. *Документування системи управління якістю у науково-дослідних установах: відповідність міжнародним вимогам* / Н. М. Полякова, І. В. Лазько // *Інформаційний бюлетень Міністерства промислової політики України з стандартизації, метрології та управління якістю*. – 2007. – № 4. – с. 39-50. 5. *Кокорев В. И. Основы стандартизации в информационных системах: [учебник]*. – М.: Издательство стандартов, 1988. – 240 с. 6. *Кохтев А. А. Технико-экономические основы стандартизации в машиностроении*. – М.: Машигиз, 1963. 7. *Цели и принципы стандартизации* / [под ред. Т. Сандерса]. – Москва: Изд-во станд., 1974. – 132 с. 8. *Урванцев Б. А. Порядок и нормы*. – М.: Издательство стандартов, 1991. – 240 с. 9. *Національна стандартизація. Основні положення: ДСТУ 1.0:2003*. – [Чинний від 2003-07-01] – К.: Держспоживстандарт України, 2003. – IV, 20 с. – (Національний стандарт України). 10. *Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять: ДСТУ 1.1:2001*. – [Чинний від 2001-07-01] – К.: Держспоживстандарт України, 2003. – IV, 38 с. – (Національний стандарт України). 11. *Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2005, IDT): ДСТУ ISO 9001:2008*. – [Чинний від 2009-09-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – IV, 50 с. – (Національний стандарт України). 12. *Зенкін А. С. Побудова комплексу нормативних документів для інтегрованих систем якості на основі обмеження різноманітності* / А. С. Зенкін, Г. І. Хімичева, Б. І. Барей // *Стандартизація, сертифікація та якість*. – 2003. – № 2. – с. 22 - 25. 13. *Національна стандартизація. Правила побудови, викладення, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів: ДСТУ 1.5:2003*. – [Чинний від 2003-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2003. – IV, 56 с. – (Національний стандарт України). 14. *Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий* / Т. Саати. – М.: Радио и связь, 1993. – 278 с. 15. *Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і/або технологічного управління (ISO 19011:2002, IDT): ДСТУ ISO 19011:2003*. – [Чинний від 2004-07-01] – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – IV, 24 с. – (Національний стандарт України). 16. *“Семь инструментов качества” в японской экономике: [под ред. И. В. Зарезина]*. – М.: Издательство стандартов, 1990. – 88 с. – [Качество, экономика, общество. Современные проблемы].

УДК 343.159.5

ВІДМОВА У ВІДШКОДУВАННІ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОСОБИ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ

Вероніка Горелова

Університет економіки та права «КРОК»

Анотація: Розглядається питання про доцільність та необхідність виключення самообмови як підстави, що позбавляє особу права на відшкодування шкоди в кримінальному судочинстві.

Summary: The scientific article is devoted for consideration of the questions of expediency and necessity exception of self-accusation to deprive of compensation harm in criminal proceedings.

Ключові слова: Самообмова, відшкодування шкоди, інформація, порушення прав.

І Вступ

Головним соціальним призначенням сучасної правової України є підтримання справедливості у всіх сферах суспільного життя і особливо у відносинах: особа – правоохоронні органи, особа – суд. Надзвичайно важливим у цьому відношенні слід ставити питання достовірності отриманої інформації правоохоронними органами, що може бути доказами в кримінальній справі. Враховуючи принцип презумпції невинуватості особи (ч. 1 ст. 62 Конституції України), не можна підозрюваного чи